

ערן בן ימיני
מנכ"ל חיים וסביבה

השיח בתנועה הסביבתית בעידן הקורונה

11 מאי, 2020

גיליון אביב 2020 / כרך 11(1) / קורונה וסביבה

נקודת מבט

משבר הקורונה יצר בתנועה הסביבתית שיח שלא התקיים מזה שנים רבות, שנע בין דיון אידאולוגי לאסטרטגי. יש שהרגישו שנוצרה הזדמנות שלא הייתה כמותה, מפני שהתמורות העולמיות שגרמה המגפה הוכיחו ששינוי חברתי אפשרי: פחות צריכה, פחות טיסות, עבודה מהבית, יותר משפחתיות והכרה בתלות של כולנו בסביבה הטבעית. היו שראו במשבר הקורונה קדימון למשבר האקלים (שצפוי להביא עמו מגפות נוספות ואסונות אחרים), או לפחות אות אזהרה מפניו [2].

גם השיח הציבורי נטה לכיוונים הללו, והתחיל לעסוק בבריאות הציבור ובהזנחה הממשלתית במניעת מחלות, מה שנקרא בעגה הסביבתית "**בעיות במעלה הזרם**", כלומר סוגיות מהותיות שהטיפול בהן יכול למנוע בעיות בהמשך. לא רק השיח הבריאותי השתנה, אלא גם השיח הכלכלי: נשמעה ביקורת על השיטה הכלכלית הקיימת, בזמן שהקפיטליזם, מחולל משבר האקלים, נעצר על-ידי נגיף, ועלתה תהייה שמא הקפיטליזם עומד להיעלם.

בן-לילה גם **נעלם השוק החופשי**, כפי שהוא תמיד נוהג ברגעי משבר, והיה מרתק לראות את חזרתה של המדינה למרכז התמונה – ולא רק בישראל. אומנם בתחילה היו מנהיגים שניסו להתכחש למציאות, ויש כאלה שעדיין מנסים, אבל המנגנונים הממשלתיים אחוז במושכות והחלו לנהל ולהוביל, בהצלחה כזו או אחרת. ישנם גופים כלכליים ומנהיגים שמנסים לנצל את "הזדמנות" משבר הקורונה לטובתם (כמו הטבת גז בשווי 300 מיליון ש"ח למימון קו צינור גז חדש למצרים [1]) אבל השיח משתנה.

משבר הקורונה יצר בתנועה הסביבתית שיח שלא התקיים מזה שנים רבות, שנע בין דיון אידאולוגי לאסטרטגי. יש שהרגישו שנוצרה הזדמנות שלא הייתה כמותה, מפני שהתמורות העולמיות שגרמה המגפה הוכיחו ששינוי חברתי אפשרי, והיו שראו במשבר הקורונה קדימון למשבר האקלים, או לפחות אות אזהרה מפניו | צילום: Rod long, unsplash.com

התנועה הסביבתית בישראל ובעולם הושפעה ומושפעת משינוי השיח. מצד אחד, יש בתוכה כאלה שמחזירים לשולחן את תוכניות ה"גרין ניו דיל" – תוכניות להשקעה נרחבת במאבק בשינוי האקלים וביעדים סביבתיים-חברתיים אחרים – ויש הקוראים לצעדים מרחיקי לכת אף יותר, כמו ביקורת על "מדע" הכלכלה ועל הנחות היסוד שלו. מצד שני, יש בתנועה הסביבתית כאלה שנוהרים מלצעוק שהכתובת הייתה על הקיר, בוודאי שלא בזמן של אובדן חיי אדם, חוסר ודאות ודאגה כלכלית. מפתה מאוד להראות כמה חיים ניצלו בזכות מגפת הקורונה הודות לצמצום זיהום האוויר, לירידה במספר תאונות הדרכים, למניעת הידבקות במחלות אחרות בשל הריחוק החברתי ועוד. עם זאת, בזמן

שאנשים חוששים לבריאותם ולחייהם צעד כזה עשוי להיתפס כצדקני.

למרבה ההפתעה, קיים ציבור שמצביע על השפעת הפגיעה בטבע והמגע עם חיות בר כגורמים למגפה^[3], אף על פי שהוא אינו מזוהה עם התנועה הסביבתית. פחות מפתיע לשמוע את התנועה לזכויות בעלי חיים קושרת את **הטבענות** עם המשבר – הרי אילו כולנו היינו טבעונים, סביר להניח שלא היה פורץ משבר הקורונה בצורתו הנוכחית.

ארגונים סביבתיים בעולם גם עסקו בדמיון שבין משבר הקורונה למשבר הסביבתי בהקשר החברתי, ובייחוד בהתייחס ל**פערים חברתיים**: במשבר הקורונה, כמו במשבר הסביבתי, כולם נפגעים, אבל יש שנפגעים יותר והיכולת שלהם להתגונן פחותה. בארה"ב, למשל, אחוז התמותה בקרב שחורים, שנמצאים לרוב בדירוג חברתי-כלכלי נמוך, גבוה משיעורם באוכלוסייה^[4].

בארגונים סביבתיים בישראל נשמע שוב השיח הקהילתי. **קהילתיות** היא אחד הכלים המשמעותיים ביותר להתמודדות עם משבר הקורונה, וכך גם במאבק הסביבתי. נוסף על כך, חזרו למרכז הבמה השיח המקומי (אילו שירותים חיוניים ואתרי טבע עירוני יש במרחק 100 מטר מבית?) ועידוד החקלאות המקומית בפרט והכלכלה המקומית בכלל.

החשש מהמצב הכלכלי ותחושת האי-ודאות השפיעו על **ארגוני הסביבה בישראל**. חלק גדול מהם צמצם את הפעילות הרגילה, הוציא עובדים לחל"ת והפחית היקפי משרה, אבל המוטיבציה לפעול לא פחתה, להיפך. רוב הארגונים התאימו את עצמם למצב, ומהר מאוד העבירו את מירב הפעילות שלהם למרחב הדיגיטלי: הרצאות, הדרכות, סרטונים, ובינרים, אירועים ומפגשי עבודה. נערכו מפגשי עבודה חוצי-ארגונים רבים, וניסו להבין בהם מה הן ההזדמנויות בעידן הקורונה, כפי שצוין למעלה.

לצד הרצון לזהות את ההזדמנויות שבמשבר הקורונה, מתפשט חשש רב בתנועה הסביבתית מפני מהלך הפוך, שיכלול צעדים שיגרמו לפגיעה בסביבה: יוזמות לצמצום האסדרה הסביבתית, קיצוץ בתקציב המשרד להגנת הסביבה, ביטול או דחייה של מיזמים סביבתיים וקידום מיזמים "מחוללי צמיחה" הפוגעים בסביבה.

המהלך המשמעותי ביותר שיש בו סיכונים והזדמנויות הוא **תוכנית חילוץ המשק ממשבר הקורונה**. זוהי תוכנית רחבת היקף עם השפעות ארוכות-טווח. אנו חייבים להשפיע ולהיות מעורבים בהכנת התוכנית. אם הדגש הוא תעסוקה, עלינו להראות שאנרגיה מתחדשת מספקת יותר מקומות עבודה מאנרגיית מחצבים; אם הדגש הוא על יעילות המשק ותפוקה, עלינו להראות שתחבורה ציבורית מעלה את התפוקה ומצמצמת את אובדן שעות העבודה; אם הדגש הוא מו"פ, עלינו להראות את היתרונות של המו"פ הירוק.

ייתכן שמשבר הקורונה הוא האתגר וההזדמנות הגדולים ביותר לתנועה הסביבתית.

מקורות

1. אזרן ע. 2020. ההפתעה של האוצר: השחיל מתנה של מאות מיליוני שקלים לחברות הגז במסמך התמריצים למשק. דה מרקר. 17 במרץ.

2. אלוף ל. 2020. פרולוג לעידן-הבלתי-נתפס. העין השביעית.

CBC. 2020. Infectious diseases and climate change: Is there a connection?. 31 January.

Maqbool A. 2020. Coronavirus: Why has the virus hit African Americans so hard? BBC. 11 April.